

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ: ОЦІНКА ТА ПРОГНОЗИ

Анотація. У статті проведено аналіз державного боргу України та дефіциту державного бюджету, проведено прогностичні розрахунки на найближчі три роки обсягів ВВП, державного дефіциту та державного боргу. Обґрунтовано загрозовий стан фінансової сфери економіки у зв'язку з відсутністю великого запасу міцності в країні (борг сягатиме до 45% від ВВП). Запропоновано заходи по зменшенню обсягу державного боргу і його відношення до ВВП.

Ключові слова. Державний борг, прогнозування, обслуговування боргу, економічна безпека країни, дефіцит бюджету, відношення державного боргу до ВВП.

Аннотація. В статье проведен анализ государственного долга Украины и дефицита государственного бюджета, рассчитаны прогнозные показатели на ближайшие три года объемов ВВП, бюджетного дефицита и государственного долга. Обоснованно угрожающее состояние финансовой сферы экономики в связи с отсутствием большого запаса прочности в стране (долг может достичь до 45% от ВВП). Предложены мероприятия по уменьшению объема государственного долга и его отношения к ВВП.

Summary The primary task of state economic policy from the point of stability of its financial system is management and maintenance of the national debt. The main root cause of the occurrence and increase of national debt is chronic deficit of Ukraine's budget.

To predict the size of the deficit of Ukraine's budget the exponential function was used. According to the results obtained it should be mentioned, that the size of deficit of Ukraine's budget in 2013 will reach 85,6 billion, in 2014 – 121 billion, and in 2015 – 171,7 billion UAH. Indicators calculated prove the presence of threatening situation in the country for the next three years: the size of national debt can rise to 2,06 times, GDP will rise only to 1,3 times, and the ratio of national debt to GDP can reach 45,04%. It is extremely important to provide GDP growth exceeding the rate of growth of national debt, especially external one.

Thus, a number of measures should be taken to develop a system of debt management processes in Ukraine and gradual restoration of economic stability of the country:

- promote development of domestic market;
- comply with economically sound budget deficit;
- implementation of strict control over all cash flows, including the provision of financial liabilities;
- adoption of statute on the national debt, which should regulate the whole set of basic issues of national debt regulation;
- synchronize and coordinate activity of the Ministry of Finance of Ukraine and National Bank of Ukraine to develop common projections of borrowing currencies and interest rates conduct;
- constantly monitor and avoid all possibly threats and risks in the process of managing the national debt and prevent the growth of debt burden on the economy;
- attract additional investments to Ukrainian economy in order to restore the capital assets in the priority sectors of economy;
- and other measures.

Актуальність теми. Першочерговим завданням економічної політики держави, з позиції стабільності її фінансової системи, є управління та обслуговування державного боргу країни. В Україні цей процес обтяжений значними проблемами: значний розмір державного боргу зі щорічною прогресією його росту, недосконалість законодавчої бази та механізму реструктуризації боргу і його обслуговування. Факт існування державного боргу, його величина, розподіл, методи і засоби погашення впливають майже на всі аспекти економічного розвитку країни. Отже, державний борг не просто засіб залучення коштів для фінансування державних

потреб, а й важливий інструмент фінансової політики держави, неефективне використання якого, в якісному і кількісному контексті, створюватиме умови для порушення стабільного функціонування економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових публікацій показав, що питання державного боргу висвітлені у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких В.А.Андрущенко, М.Б. Богачевський, В. Базилевич, О.І.Барановський, М. Бунге, Р.Барро, О.Василик, З.Варналій, Т. Вахненко, А. Гальчинський, В. Геєць, Дж. Кейнс, В. Козюк, , Л.М. Красавіна, Г. Манків, О.В. Плотніков, Д. Рікардо,

П. Самуельсон, В.М. Суторміна, М.Фрідман, В.М.Федоренко, та інші. Статистичний аналіз державного боргу та його впливу на економіку потребує постійного вдосконалення шляхом застосування нових методів дослідження, особливо в аспекті динамічних порівнянь, з метою оцінки та розробки заходів з уникнення негативних наслідків державних запозичень та боргового навантаження на економіку країни.

Мета дослідження. Метою статті є макроаналіз державного боргу України за останні роки, складання прогнозу для визначення величини боргу у короткостроковій перспективі.

Виклад основного матеріалу. Головною першопричиною виникнення і збільшення державного боргу є хронічний дефіцит бюджету України. Динаміка дефіциту державного бюджету України (рис. 1) свідчить про постійне зростання цього показника. 2009 рік став роком падіння країни у боргову п'явку. Попередній Уряд відчайдушно намагався приховати реальний стан справ. З цією метою було неправильно відображено у обліку та звітності про виконання державного бюджету за 2009 рік кошти, отримані від розподілу спеціальних прав запозичення (SDR) Міжнародного валютного фонду у сумі 15,7 млрд. гривень.

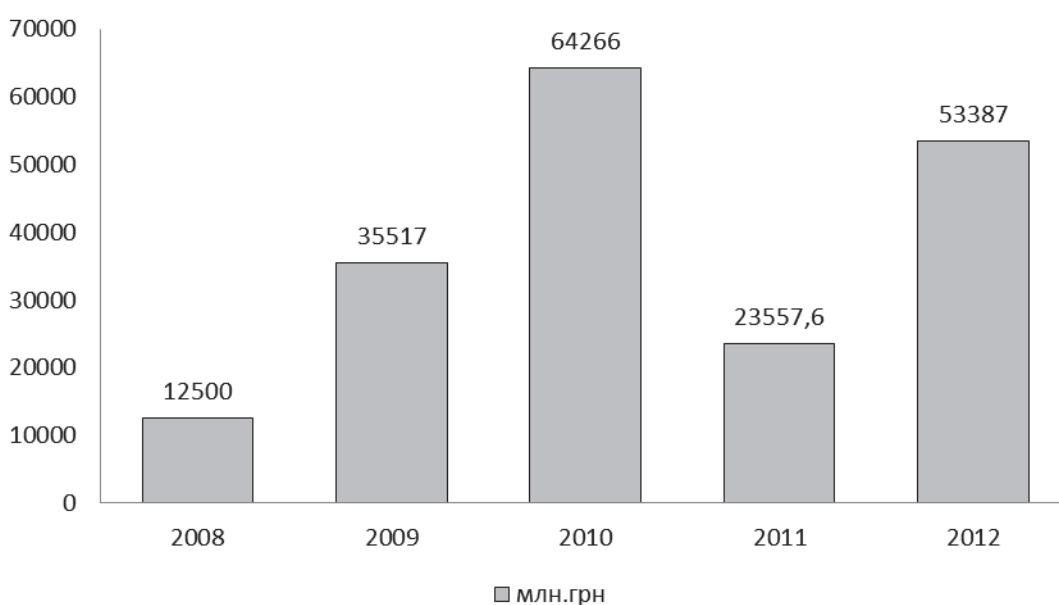

Рис.1 Динаміка дефіциту державного бюджету України у 2008-2012 рр.

Джерело: складено і розраховано за даними Міністерства фінансів України[4]

Попередній Уряд зарахував їх до дохідної частини, чим було фактично занижено дефіцит державного бюджету за 2009 рік на вказану суму. Після проведення відповідних коригувань звітних бюджетних показників виявилось, що дефіцит державного бюджету у 2009 році становить 35,5 млрд. грн. Пряма залежність між рівнем дефіциту державного бюджету України та часом зумовлена відставанням темпів зростання видатків бюджету від темпів зростання його дохідної частини. Постійне збільшення темпів зростання дефіциту державного бюджету України з

часом свідчить про їхню нелінійну залежність. Для прогнозування величини дефіциту державного бюджету України використано функцію експоненти (рис.2).

Згідно з результатами досліджень встановлено, що обсяг дефіциту державного бюджету в 2013р сягатиме 85,6 млрд.грн, в 2014р – 121 млрд.грн, а в 2015 р. – 171,7 млрд.грн. Тобто, за прогнозовані наблизчі три роки дефіцит бюджету зросте в 3,2 рази, що вимагає невідкладних заходів з боку уряду.

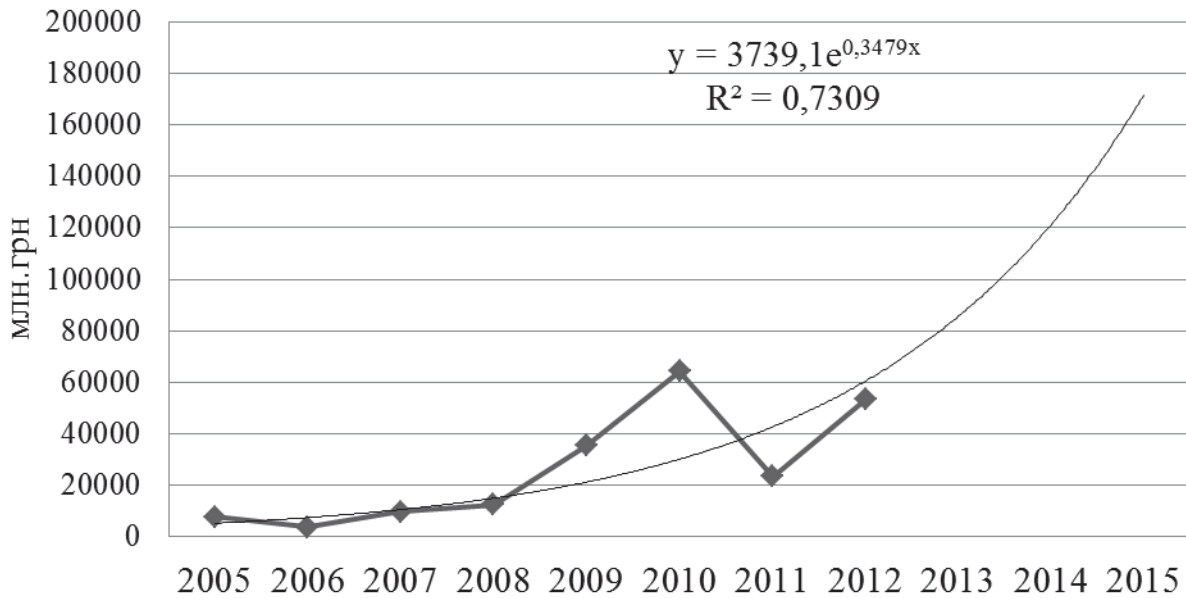

Рис.2 Прогноз дефіциту державного бюджету України на 2013-2015 рр.
Джерело: складено і розраховано автором

За останні п'ять років істотно збільшився обсяг державного боргу України і у 2012р складав вже майже 400млрд.грн.(рис.3). І хоча у 2011р. дефіцит бюджету був менше в

2,7 рази ніж у попередньому році, обсяг державного боргу невинно зростає, що свідчить про наявність значних проблем уряду України з фінансуванням дефіциту.

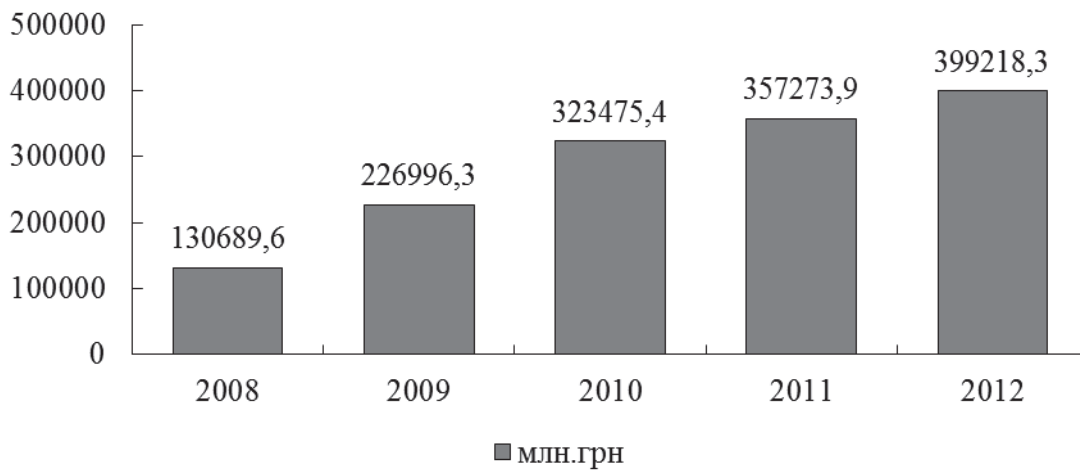

Рис.3 Динаміка державного боргу України у 2008-2012 рр.
Джерело: складено і розраховано за даними Міністерства фінансів України[4]

Обсяг дефіциту державного бюджету (x) є основним фактором зростання державного боргу (y) і прямо впливає на його величину,

тому для встановлення взаємозв'язку між ними доцільним буде застосувати ступеневу функцію.(рис.4)

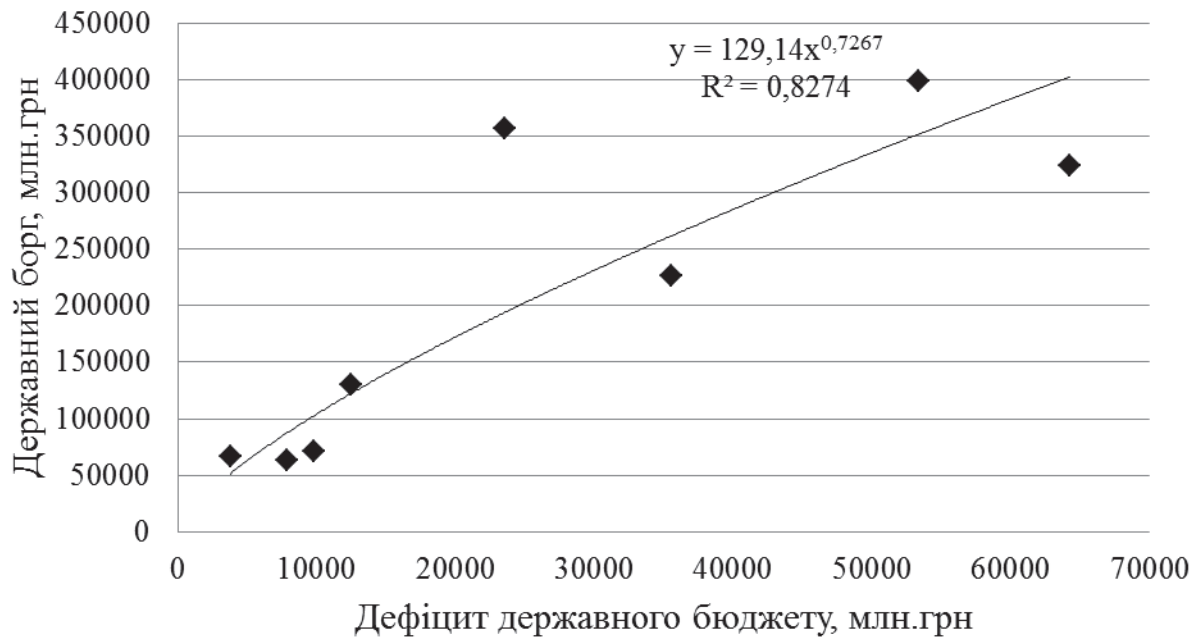

Рис.4 Залежність величини державного боргу України від обсягу дефіциту державного бюджету України.

Джерело: складено і розраховано автором

Коефіцієнт детермінації становить $R^2 = 0,8274$, що засвідчує залежність величини державного боргу від величини дефіциту державного бюджету на 82,74 %, і на 17,26 % - від інших факторів. Використаємо отриману модель в подальших дослідженнях

для прогнозу рівня державного боргу України. У комплексі з моделлю для прогнозу дефіциту державного бюджету України встановимо прогнозні значення державного боргу України у 2013-2015 рр.

Таблиця 1

Прогнозні значення обсягів дефіциту державного бюджету та прямого державного боргу України у 2013-2015 роках

Показники	Роки		
	2013	2014	2015
Обсяг дефіциту державного бюджету України, млн..грн	85622,2	121248,8	171699,3
Величина прямого державного боргу України, млн..грн	496102,4	638806,4	822559,2

Джерело: складено і розраховано автором

Проведені розрахунки показали, що величина прямого державного боргу України зростатиме при незмінній борговій політиці держави. Проте зростання абсолютної величини державного боргу ще не дає підстав для прогнозу зміни економічної безпеки держави, оскільки на його величину впливає інфляція та разом із державним боргом зростає величина ВВП.

Важливим показником економічної безпеки держави є відношення державного бор-

гу до величини ВВП. Відповідно до вимог Маастрихтської угоди державний борг не повинен становити понад 60 % ВВП країни. Якщо величина даного показника перевищує критичний рівень, то можна стверджувати про загрозливий стан економічної безпеки держави.

Прогнозування величини показника відношення державного боргу до величини ВВП України вимагає обчислення моделі для прогнозу обсягу ВВП.

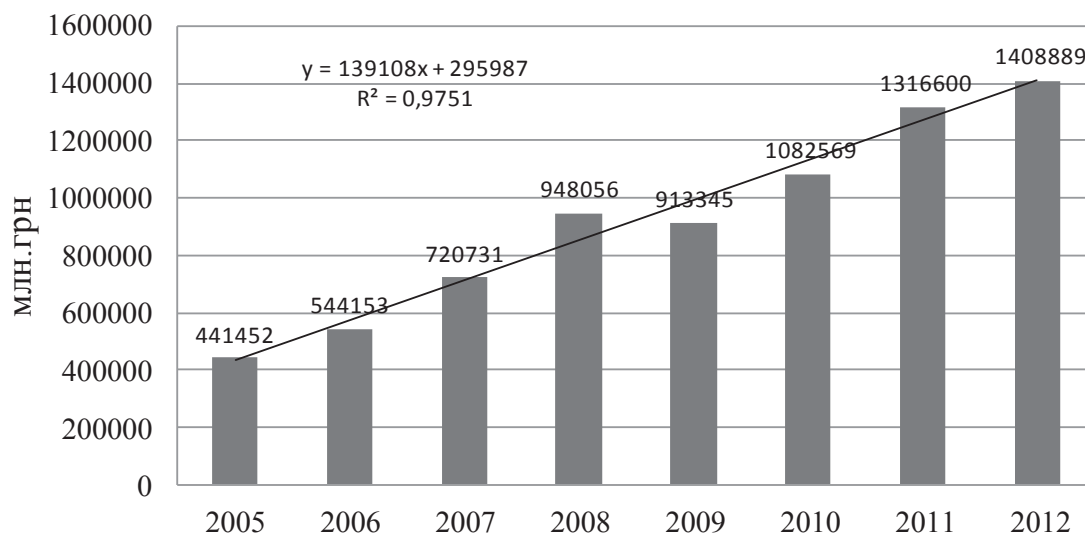

Рис.5 Динаміка ВВП України у 2005-2012 рр.
Джерело: складено і розраховано автором

Залежність величини ВВП України (ВВП) від часу (x) описується рівнянням: $ВВП = 139108x + 295987$ (рис.5). Коефіцієнт детермінації цього рівняння $R^2=0,9751$ свідчить про щільний зв'язок між факторами та дає змогу застосовувати отриману залежність для прогнозування обсягу ВВП в майбутньому. За розрахованими прогнозними значеннями ВВП (табл.2) простежується стійке зростання показника, за період 2013-2015 роки ВВП повинно зрости на 30%. На основі наведених вище розрахунків та моделей можна здійснити прогноз показника відно-

шення обсягу державного боргу України до величини ВВП України.

Динаміку показника відношення прямого державного боргу України до ВВП України у 2005-2012 рр. та прогнозовані значення цього показника у 2013-2015 рр., розраховані на основі наведених вище моделей, відображено в таблиці 2.

Отримані прогнозні значення показника відношення державного боргу України до ВВП України свідчать про стрімке зростання державного боргу України та майбутнє посилення боргової кризи за умов незмінної боргової політики держави.

Таблиця 2

Прогноз обсягів ВВП, державного боргу України та їх співвідношення

Показники	Роки		
	2013	2014	2015
Прямий державний борг, млн.грн	496102,4	638806,4	822559,2
ВВП, млн.грн	1547959	1687067	1826175
Відношення прямого державного боргу до ВВП, %	32,05	37,86	45,04

Джерело: складено і розраховано автором

Основною причиною стрімкого приросту величини прямого державного боргу України є щорічне зростання дефіциту державного бюджету України. Своєю чергою збільшення державного боргу України через зростання витрат на його обслуговування спричиняє приріст дефіциту державного бюджету. Виникнення такої "боргової спіралі"

сприяє збільшенню темпів зростання державного боргу та дефіциту державного бюджету, погіршує економічну ситуацію України та може спричинити виникнення боргової кризи.

Відповідно до здійсненого прогнозу відношення державного боргу України до ВВП у 2015 р. досягне 45,04 %. Запропоновані

прогнози значення свідчать про стійку тенденцію до зростання даного показника. Тенденція до зростання даного показника і його прогнозних значень вимагає виваженої політики держави і вживання невідкладних заходів по обслуговуванню і погашенню основної суми боргу. На думку деяких економістів 50% відношення державного боргу до ВВП вже є небезпечним для держави.

Управління державним внутрішнім боргом України здійснюється Міністерством фінансів України у порядку, погодженому з Національним банком України. Розміщення боргових зобов'язань Уряду України та надання гарантій від його імені провадить за його дорученням Міністерство фінансів України. Граничні розміри державного внутрішнього боргу України, його структуру, джерела і строки погашення встановлює Верховна Рада України одночасно із затвердженням Державного бюджету України на наступний рік.

Отже, для розроблення системи управління борговими процесами в Україні та поступового відновлення економічної стабільності країни потрібно вживати низку заходів:

- уповільнити темпи загального підвищення грошових доходів населення і враховувати можливості товарного забезпечення, розміру джерел їхніх виплат;
- сприяти розвитку внутрішнього ринку;
- дотримуватись економічно обґрунтованого дефіциту бюджету;
- впровадження суворого контролю за всіма грошовими потоками, в тому числі для забезпечення фінансових зобов'язань;

Література:

1. Висновки щодо виконання Державного бюджету України за 2012 рік [Електронний ресурс] /Розрахункова палата України. Офіційний веб-сайт- Режим доступу :http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16741935/Visnovok_2012.pdf
2. Висновки щодо виконання Державного бюджету України за 2009 рік [Електронний ресурс] /Розрахункова палата України. Офіційний веб-сайт - Режим доступу : <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16728123>
3. Висновки щодо виконання Державного бюджету України за 2008 рік [Електронний ресурс] /Розрахункова палата України. Офіційний веб-сайт - Режим доступу : <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/1462353>
4. Державний борг та гарантований державний борг України за 2013 рік [Електронний ресурс] / Міністерство фінансів України. Офіційний веб-сайт - Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?>
5. Основні питання управління державним боргом: Проект розвитку фінансового сектору FINREP / USAID [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.finrep.kiev.ua/download/lmote_debtmanagement_ua.pdf
6. Рибалко Н.О. Фінансування бюджетного дефіциту України: шляхи вдосконалення // Н.О. Рибалко Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1784>
7. Fiscal Exit: From Stratgy to Implementation/ November 2011 Fiscal Monitor/ Carlo Cottarelli, Director, Fiscal affairs Department/IMF. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.lmf.org/external/pubs/ft/fm/2011/fm1002.pdf>

- прийняття закону про державний борг, який має регулювати весь комплекс базових питань регулювання державного боргу;

- синхронізувати та координувати діяльність Міністерства фінансів України і НБУ щодо розробки спільних прогнозних оцінок курсової поведінки валют запозичення та процентних ставок;

- постійно контролювати і уникати всіх можливих загроз і ризиків у процесі управління державним боргом та запобігання зростанню боргового навантаження на економіку;

- відмова від запозичень через світові фінансові інститути (МВФ,СБ та ін.) і пошук інших кредиторів, що можуть надати кредит на умовах, більш вигідних для України;

- залучення додаткових інвестицій в економіку України з ціллю відновлення основних фондів в пріоритетних галузях економіки.

Висновок. Для управління та обслуговування державного боргу і пов'язаних з цим вирішення проблем боргового навантаження використовують різноманітні методи прогнозування. Визначені обсяги державного боргу та відношення його до ВВП дозволяють координувати основну стратегію соціально-економічного розвитку держави. Розраховані показники свідчать про наявність загрозливого стану в державі на найближчі три роки: обсяг державного боргу може зрости в 2,06 рази, ВВП збільшиться лише в 1,3 рази, а відношення суми державного боргу до ВВП може сягнути 45,04%. Отже, вкрай важливо забезпечити перевищення темпів зростання ВВП над темпами росту державного боргу, особливо зовнішнього.